

# ВАГОМІ АРГУМЕНТИ НА ЗАХИСТ НЕОБХІДНОГО ЗВ'ЯЗКУ ПРАВА І МОРАЛІ (огляд О. Лаптева монографії Р. Алексі «Поняття і дійсність права (відповідь юридичному позитивізму)»)



Роберт Алексі — ім'я добре відоме серед фахівців із теорії та філософії права. Його праці стали класикою ще за життя автора. Одна з його найвідоміших — монографія «Поняття і дійсність права (відповідь юридичному позитивізму)» — була нещодавно перекладена російською мовою і вийшла в російсько-німецькому видавництві Інфотропик Медіа<sup>1</sup>. Ця книга вперше була опублікована в Німеччині у 1992 р. і вже витримала там чотири перевидання (четверте — у 2005 р.). Крім того, книга була перекладена й опублікована дев'ятьма іноземними мовами.

У цій книзі Р. Алексі досліджує питання співвідношення права і моралі, яке належить до категорії «вічних питань» філософії і теорії права. На основі низки прикладів автор показує, що правильна відповідь на нього має не лише теоретичне, а й велике практичне значення. Адже в підсумку йдеться про питання: чи є надзвичайно несправедливе право правом взагалі? А отже, чи потрібно йому підкорятися? Чи може воно служити виправданням для порушення прав людини? Професор Р. Алексі критикує юридичний позитивізм і наводить переконливі аргументи на користь того, що праву має бути дано таке визначення, яке включає в себе моральні елементи (об'єднуюча теза).

Р. Алексі обґрунтовує об'єднуючу тезу за допомогою різних аргументів, особливе місце серед яких посідає аргумент правильності. Згідно з ним як окремі правові норми і правові рішення, так і правові системи в цілому за необхідності містять у собі вимоги правильності. Системи норм, які їх не містять у собі ні прямо, ні опосередковано, на думку Р. Алексі, не є правовими системами. Так, наприклад, перша стаття конституції держави не може мати такий вигляд:

«Х є суверенною, федеративною і несправедливою республікою».

Також суддя не може винести, наприклад, такий вирок:

«Підсудний засуджується до довічного ув'язнення, що є результатом неправильного тлумачення діючого права».

Наведені вище приклади містять, на думку Р. Алексі, логічну помилку в формі перформативного протиріччя. Концепція перформативного протиріччя

<sup>1</sup> Роберт Алексі. Понятие и действительность права (ответ юридическому позитивизму) = Robert Alexy. Begriff und Geltung des Rechts / пер. с нем. А. Лаптев, Ф. Кальшойер ; пред., сост. В. Бергманн ; науч. ред. Т. Яковлева. — М. : Инфотропик Медиа, 2011. — 192 с. — (Серия: Германская юридическая литература: современный подход. — Кн. 1).

ґрунтується у Р. Алексі на ідеях англійського філософа Дж. Л. Остіна і його знаменитому прикладі висловлювання, що містить це протиріччя: «*The cat is on the mat but I do not believe it is*» («Кішка сидить на килимі, але я не вірю в це»). Р. Алексі робить висновок, що аргумент правильності показує, що в кожній правовій системі, яка не містить у собі перформативних суперечностей, існує необхідний зв'язок між правом і формою моралі. Це, на його думку, доводить існування термінологічно необхідного зв'язку між правом і мораллю.

У цій праці Р. Алексі також пропонує своє власне визначення права. Згідно з яким правом є сукупність норм, що: 1) встановлені належним чином; 2) загалом і в цілому соціально ефективні; 3) не є надзвичайно несправедливими (в сенсі формули Г. Радбруха). Як відомо, формула Г. Радбруха спрямована на досягнення балансу між справедливістю і вимогами правової визначеності та стабільності. Згідно з нею законам лише тоді потрібно відмовити в правовій природі, коли вони настільки кричуще несумісні зі справедливістю, що фактично повністю її заперечують. Таким чином, виходячи з вимог правової визначеності та стабільності, моральні вимоги до права Р. Алексі обмежує до певного мінімуму.

У традиціях аналітичної філософії юридичні та філософські праці Р. Алексі відрізняються від решти особливою ясністю як у мовному, так і в методологічному відношенні. Можна бути впевненим, що переклад цієї книжки російською мовою матиме позитивний вплив на розвиток філософії і теорії права на пострадянському просторі.

**О. ЛАПТЄВ**

*юридичний референт Секретаріату  
Європейського суду з прав людини (м. Страсбург, Франція),  
доктор права, магістр права (м. Кіль, Німеччина)*